

תורה ומידות טובות

פרשת כי תצא | עלון מספר 234 | כניסת שבת: 19:02 (לנוהגים 40 דק' 18:42) | יציאת שבת: גאונים 19:52 ר"ת: 20:42

אורחות חיים



תמיהה גדולה העלה מרן הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל על באורו של פסוק זה! הרי התורה אומרת כי חטאם של אנשי דור הפלגה היה: "ויאמרו איש אל רעהו הבה נבנה לנו עיר מגדל וראשו מגיע השמימה". המרידה במלכות שמים. וא"כ מה באה התורה לספר לנו באיזה לבנים הם בנו וכיצד נעשו הלבנים? מה זה קשור לחטא המרידה במלכות שמים?!

שאלה זו העלה הרב זוננפלד בפני נשיא צ'כוסלובקיה, פ. מסריק, שהיה מחסידי אומות העולם, בפגישתו עימו בביקורו בארץ בשנת תרפ"ז.

הרב זוננפלד דיבר איתו על הרגשת 'כוחי ועוצם ידי', המתפשטת בעולם בעקבות התפתחות הטכנולוגיה, ואז אמר לו הרב זוננפלד את היסוד שכתוב בתורת האלוקים.

בהסבירו לו את תרוצו לקושיא זו אמר הרב זוננפלד, שהתורה באה לומר לנו, שהתפתחות הכפירה של דור הפלגה לא היה בעצם בניית המגדל, אלא זה התחיל מטיפוח הכח העצמי של האדם, ומהצורך להתנתק מטובותיו של הקב"ה, ואם הקב"ה הכין לאדם אבנים שהוא חומר המוכן לבנייה, עליהם להפגין כח כי הם יכולים לייצר בעצמם את חומרי הבניה שהם זקוקים להם,

ולפיכך אמרו "הבה נלבנה לבנים" - אנחנו יכולים הכל בכוחות עצמנו, ואין אנו צריכים לאבניו של הקב"ה, ומטיפוח השקפה כפרנית זו, הם הגיעו לעיקר חטא המרידה במלכות שמים של "הבה נבנה לנו מגדל וראשו מגיע השמימה"!

ומזה נלמד לכל בעיות באמונה, שמתעוררות בלבבות בני אדם, תחילתן בכך שאיננו מתבוננים

מענייני הפרשה

זאת הגאון הגדול אב"ד בד"צ "זרע אמת" ואב"ד "יורה דעה" **נזרנו הרב נסים יעקב עטייה שליט"א**

וצריכים להבין לפי רבי עקיבא מדוע היא צריכה לכוות על העבודה זרה שלה חדש ימים? אלא מסבירים המפרשים, דהנה במסכת חולין (קמז.) מובא מעשה, על רבי יעקב ואלישע בן אבויה, שכל אחד מהם ראה איזה מעשה בן שהלך בשליחות אביו להביא לו גוזלות, והלך וקיים מצות שילוח הקן, ובדרכו בחזרה נפל ומת, אלישע בן אבויה הקשה, והרי בשני מצוות אלו, דהיינו כיבוד אב ואם, ושילוח הקן נאמר (לקמן כז, ז): "והארכת ימים", אם כן מדוע מת הבן, ומשום מעשה זה כפר ויצא לתרבות רעה.

לעומת זאת רבי יעקב ראה גם כן מעשה כזה, והקשה את הקושיא הזאת, ומשום כך הסיק שהפסוק "למען יאריכון ימיך", מדבר בעולם שכולו טוב. אמר רבי יוסף, אילו "אחר" היה דורש את הדרשה הזאת כרבי יעקב, לא היה חוטא. ונשאלת השאלה, באמת מדוע אחר לא תירץ כמו שתיירץ רבי יעקב?



אלא מסבירים המפרשים, דאיתא במסכת חגיגה (טו:) אמרו עליו על אחר בשעה שהיה עומד מבית המדרש, היו נופלים מחיקו ספרי מינות ואפיקורוסות. לכן אדם כזה, שמונחים לו בתוך ראשו דברי אפיקורוסות, לא יוכל להגיע לאמת.

למדים אנו ממעשה זה שאדם שחדרו לתוכו דעות זרות לא יוכל להשיג את האמת. לכן כאן התורה נתנה לאשת יפת תואר חודש שלם, כדי לעשות חשבון הנפש ולהתבונן האם הדרך של עבודה זרה שעבדה דרך טובה היא או לא, וזאת כדי לשנות את כל מהלך חייה.

לכן אומר הזהר "ירח ימים" זהו חדש אלול, שהאדם צריך לעשות חשבון נפש בכדי להגיע לימי הדין הנוראים ולפשפש במעשיו בכדי שיוכל להגיע לאמת. לכן רמזו זאת בחדש אלול, שהוא זמן הרחמים והסליחות, והזמן לחשבון הנפש. ועי"ז יוכל האדם להגיע ל"דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" (ישעיה נה, ו).

וראית בשביה אשר יפת תואר וכלא, ילא. איתא במסכת קדושין (כא:), לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות, ואל יאכלו בשר תמותות נבלות, למדים אנו מכאן יסוד חשוב בהנהגת הקב"ה עם בריותיו, הקב"ה ראה בענין אשת יפת תואר שהאדם לא יוכל לעמוד בנסיון קשה שכזה, עמד והתיר לו אותה.

ומסבירים המפרשים שמכאן יש תוכחת מגולה לאנשים שחושבים שישנם מצוות שקשה לקיים, והם אומרים שבזמננו אי אפשר לקיים, וזו טעות חמורה מאוד, והראיה מדין יפת תואר, שהקב"ה ראה שהאדם עלול להכשל והתיר להם, משמע שאר המצוות האדם יכול לקיים כמוכן ישנם הרבה נסיונות, וזהו חובתו של האדם להתגבר על יצרו ולהלחם עמו ובעבור זה הוא מקבל שכר.

ונתנו לזה רמז, שאין הקב"ה מעמיד בנסיון את האדם אלא אם כן ישנו באפשרותו לעמוד בנסיון, עפ"י הפסוק (תהלים קמז, טז): "הנותן שלג כצמר כפור כאפר יפזר". והיינו שהקב"ה מוריד שלג בזמן שיש מספיק צמר, שאפשר להתלבש ולהתחמם. וכן "כפור כאפר יפזר", את הכפור הוא מביא כאשר, יש מספיק אפר שאפשר להתחמם כנגדו.

ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים וכלא, יג. נאמר בזהר חדש, "ירח ימים" זהו חדש אלול. ונשאלת השאלה והרי יפת תואר הוא גם בחדש חשון, וגם בשאר חדשים, ומדוע נרמז זה דוקא בחדש אלול?

עוד נאמר בספרי (כי תלא רי"ג), "ובכתה את אביה ואת אמה", רבי אליעזר אומר, אביה ואמה ממש. רבי עקיבא אומר, אין אביה ואמה אלא עבודה זרה, שנאמר (וימיה ג, טז): "אומרים לעץ אבי אתה".

בדברים הקטנים המתרחשים לעינו, כי כולם מאיתו יתברך, רק כשאנו רואים נס גדול אז אנו מתעוררים לאמונת ה', וכשזה לא קורה אז אנחנו נופלים בחוסן אמונתנו. באם נתבונן ונראה בכל תהליך, בכל נשימה, בכל הקורה סביבנו, יד ה' ואין בלתה, הרי שנתחזק באמונת חוסן באופן התמידי. אם נחיה אמונה בכל דבר שקורה, אז האמונה תהיה חלק מאתנו לבלתי תתפוגג ח"ו!

ועד כמה אנחנו רחוקים מלהבינה ולהשכילה לתוך חיינו? נראה מה זה לחיות אמונה: כשמרן ר' אהרון לייב זצ"ל היה בגיל 104, כששכב בתקופת מחלתו האחרונה בבית החולים, באחת הפעמים כשמצבו טוב, לפליאת כל הרופאים וכלל ישראל, בזכות התפילות הרבות שנאמרו לרפואתו, כשהוא פקח את עיניו אמר לו הרופא שטיפל בו: "הרב חי בנס!". מיד ענה לו ר' אהרון לייב בשנינות אופיינית: "גם אתה!". ... (לקראת צמח)

דעת גדולי רבותינו

כשנשאל ר' משה מדוע פאותיו כל כך גדולות, ומדוע איננו שם אותן אחרי אוזנינו, היה ר' משה עונה כך: "ניקח לדוגמא חייל בצבא, שעבר מלחמות רבות והצטיין בהן במעשי גבורה, ולאות הוקרה נתנו לו עיטורים על גבורתו ואומץ ליבו. האם אדם כזה מכסה את עיטוריו? וודאי שלא! אדרבא, הוא מתגאה בהם ומשתדל שבכל מקום שהוא הולך - יראו אותם, באשר עיטורים אלו הינם כבוד וסימנים על שאנו יהודים ובנו בחר הקב"ה מכל עם, וזה מבטא שאנו שרים ופקידים בצבא הקב"ה, ומרוממים מעל עם ואדם, אם כן בוודאי צריכים אנו להתגאות עם הפאות, וללכת עממן באופן שכולם יראו, ולא ח"ו להיפך..."

ר' משה היה אומר: "הרי לעולם כספם של העניים מופקד בידם של העשירים, ולמעשה, עושרו של העשיר שייך לעני, כך שלמעשה, כשהעני ניגש לעשיר לבקש ממנו נדבה - אינו אלא בא לגבות את כספו וחובו מיד העשיר, אלא שלעני נגרמים קשיים בדרכי גביית חובו, באשר העשיר לא פורעו בבת אחת אלא פרוטות פרוטות..." (מתוך הספר 'צדקתו של ר' משה')

שתרם לשיבה, אף נהג לשלוח לר' משה כל שנה ארגזי סיגריות, שהספיקו לתצרוכתו של ר' משה לכל השנה... הגבירים היהודים נהנו לשוחח עם ר' משה וליהנות מפיקחותו. פעם בעת ביקורו של ר' משה בעיר קייב, שאלו בנקאי יהודי מקומי, מדוע הינו מגדל פאות ארוכות כ"כ, הלא מעיקר הדין אפשר להסתפק בקצרות מהן?

ענה לו ר' משה תוך כדי חיוך: "אמשול לך משל: אב ביקש פעם מבנותיו כי תכנה לו משקה. כל בת השתדלה לפי דרכה והבנתה להשביע רצון אביה. האחת הכינה בשבילו כוס עם מים בלבד, השניה הכינה לו כוס עם תה, השלישית שכר, הרביעית יין. אף כי האב לא ביקש אלא משקה, הרי כל אחת הבינה ומילאה את בקשתו באופן אחר. וכל אחת לפי הרגשתה ביחס לאביה, עמלה למלאות את רצונו. כך, אמר ר' משה, "מהתורה אנו למדים כי הקב"ה חפץ שנשאיר את הפאות, ואם הקב"ה חפץ בכך מדוע אנהג כלפיו בציקנות?"

... הגביר היהודי נהנה מאד מתשובתו של ר' משה, והעניק לו תרומה גדולה והגונה לטובת הישיבה. הרב שמואל דוד וואלקין סיפר, כי



עמידתו של ר' משה [לאנדינסקי זצוק"ל] בראשות הישיבה, הטילה עליו אחריות לדאוג לא רק לשלמותה הרוחנית של הישיבה ותלמידיה, אלא גם על הצד הגשמי, וכך נאלץ ר' משה על פעמים רבות להתנתק מישיבתו ותלמידי האהובים, ולקחת את מקל הנדודים לנסות ולהשיג כסף למען הישיבה.

אישיותו הגדולה ופקחותו של ר' משה, כבשו את לבם של גדולי העשירים במוסקבה, קייב ופטרבורג, שהתרשמו מאד מאישיותו הדגולה. הם קבלוהו בכבוד רב, והחשיבו את ביקורו של ר' משה אצלם כזכות גדולה. כך הצליח ר' משה להשיג מהם תרומות נכבדות, שהועילו וסייעו לקיומה של הישיבה. חלק מאותם עשירים היו אלו שבזמנו תרמו רבות לואלה"ו, השם ר' משה קוינשנר היה מוכר להם עוד מאז, והם שמחו לעזור לו ככל שיכלו. אחד מאותם עשירים אף נהפך לידידו האישי.

האיש ששמו היה 'מר ויסוצקי', היה בעל תשלובת תה גדולה, ובנוסף לכספים הרבים

סיפור לשבת - הגה"צ ר' אשר פריינד לחליט לבטוח בה' ולהנחיל זאת גם לסובבים אותו...

בכך, גמרתיו אומר לעלות לירושלים במיוחד ולמסור את הכסף כאן ועכשיו!"

רבי אשר מקשיב וחיוכו מתרחב, ואז הוא שואל: 'אולי תוכל לשער, מתי בדיוק התעורר בך הספק, שאולי כדאי להזדרז ולהעביר את הכסף מיד?' רבי אשר שם אוזניו כאפרכסת, הנה מגיעה ה'תגלית הבטחונית' המרעישה, עד כמה מידת הביטחון חוללה מהפך: 'לפני כחמישים דקות!' - משיב המקורב ואומר, 'ממש עכשיו, דקות לפני שיצאתי. חשבתי על זה ומיד יצאתי לדרך, שאורכה כחמישים דקות נסיעה!' 'לא יאומן!' - רבי אשר נרגש עד כלות הנפש, 'הלא בדיוק לפני חמישים דקות הבנו את עומק הבעיה, אז הבנתי שחסר לי בדיוק את הסכום הזה כדי לשלם לפועלים. יכולתי לדאוג ולהילחץ, אך הנה גילוי שמימי מדהים - שזה היה פשוט מיותר ולא מועיל... ההיפך, ברגע שהתחלנו להתחזק בביטחון בבורא עולם, ברגע שהחילנו לעסוק בדיבורי אמונה והישענות על אבא שבשמים - באותו רגע נפתח שער הישועה והמחשבות עוררו בך את הרצון לקום ולנסוע לירושלים!'

וסיפור נפלא זה, אותו סיפר המשפיע הגה"צ רבי צבי מאיר זילברברג שליט"א, מאיר לנגד עינינו עד כמה גדול כוחה של מידת הביטחון, עד כמה עוצמתה. הנה כי כן, בכל עת של לחץ ודאגה, אם אנו נתקלים בהתמודדות או בקושי לא פשוט, נראה לנגד עינינו את המעטפה תפוחת המזמונים היוצאת לדרך מבני ברק לירושלים באופן כה לא צפוי ובמאמץ כה גדול, רק כי יהודי התחזק בביטחון שה' ישלח לו את הישועה - ואז ה' באמת שלח את ישועתו! יהודי יקר! מה לך דואג, מה לך נבוך, מדוע אתה תוהה ומבולבל? נכון, כשעומדת לנגד העיניים שאלה קיומית, חרדה לופתת, בעיה רפואית סבוכה או מינוס חסר תקדים, הדאגה עלולה להשתלט, הלחץ עלול לקנות שביטה. אך דווקא ההישענות על בורא עולם, האמונה בו והביטחון בישועתו - הם שמבטיחים את הישועה האמיתית, הם שמקרבים אותה אלינו בצעדי ענק. הבה נבטח בה' בכל עת, ונזכה לראות בישועתו ובטובתו במו עינינו, בקרוב ממש! והרצ' אשכ כוונלכתי פליט"א)

'אין עוד מלבדו, אפס זולתו!' - הוא קורא בהתרגשות, 'בורא עולם בוודאי רוצה שיגיעו עשרות האלפים הדרושים לנו!' - הוא קובע בביטחון ובאמונה, 'ולכן בוודאי ישלח אותם. עלינו רק לבטוח בו ולהאמין בישועתו!'

חלפו כחמישים דקות, שעת חצות התקרבה, ולפתע - נקישה בלתי. בפתח עמד יהודי נשוא פנים מבני ברק, ממקורביו של רבי אשר, ומיד בכניסתו הוא מוציא מחיקו מעטפה תפוחה ובה עשרות אלפי שקלים, אותם לא נראית על פניו אשר. 'גביר פלוני מבני ברק שלח זאת אל הרבי', אומר המקורב, 'באתי במיוחד מבני ברק להביא את הכסף...'

עיניו של רבי אשר נרגשות, שוב ראה כי ישועת ה' כהרף עין, השיפוצניק מתעודד קמעא, אך הזמן מוסיף לחלוף, וכסף אין. רבי אשר מסרב להילחץ, אף עננה קלה של דאגה לא נראית על פניו המאירות. 'אין עוד מלבדו, אפס זולתו!' - הוא קורא בהתרגשות, 'בורא עולם בוודאי רוצה שיגיעו עשרות האלפים הדרושים לנו!' - הוא קובע בביטחון ובאמונה, 'ולכן בוודאי ישלח אותם הוא סמך על בורא עולם - ובורא עולם אכן שלח את הכסף. הוא סופר את הסכום, מוסיף את כמה מאות הדולרים שהיו בידו קודם לכן, והנה - זהו הסכום המדויק הדרוש לתשלום עבור השיפוצים השבוע, שקל לא יותר ושקל לא פחות!'

רבי אשר נפעם, ומושיט את צרור הכסף התפוח לידי השיפוצניק, שממרה לצאת ולשלם לפועליו. ואז, פונה רבי אשר למקורבו ושואל, 'אמור לי בבקשה, מה טעם באת דווקא בשעה לא שגרתית זו, ובנסיעה מיוחדת מבני ברק? האם אותו גביר ביקש להעביר את הכסף דווקא היום, דווקא עכשיו?' 'לא ולא!' - משיב המקורב ומספר, כי פגש את אותו גביר כבר בליל אמש, והלה העניק לו את הסכום וביקש שיעבירו לרבי אשר. 'חשבתי לעצמי', הוא מוסיף ומספר, 'שהרי ממילא אני עולה לירושלים בשבוע הבא, אעביר אז את הכסף. ולפתע, היום, פתאום תקפוני נקיפות מצפון קטנות. אולי סכום כה גדול יכול לסייע בדחיפות, למה לעכב את העברתו בכמה ימים? וליפכך, ולמרות המאמץ המיוחד הכרוך



מדמויות הבודדות בירושלים של מעלה, היה הגה"צ רבי אשר פריינד זצ"ל. דמות מופת רחמימית של צדיק נשגב, שעסק במסירות נפש בקירוב יהודים לאביהם שבשמים ובמעשי חסד נאצלים, שאת רובם עשה הרחק מעין רואים. הוא נהג לקרב יהודים קשי יום, לדאוג לכל מחסורם, להרעיף עליהם טללי עידוד ונוחם, ולסייע להם להתפרנס במלאכה המתאימה להם. אחד מאותם יהודים שקיבו, הפך לקבלן השיפוצים האישי שלו.

למען הסר ספק, רבי אשר לא נזקק לשיפוצניק תמידי, ביתו היה חף מכל גינון של שיפוץ או הדר. תפקידו של השיפוצניק היה לגשת לבתי אלמונות ונזקקים, לתקן את הדרוש תיקון, לצבוע, לסייד, להתקין, להחליף ולחדש. אחת לשבוע, ביום ששי לפני חצות, היה מגיע השיפוצניק ליטול את שכר עבודתו ועבודת הפועלים הערבים בגין עמלם באותו שבוע, שאם לא כן - הרי זו בחינת סכנת נפשות ממש מהפועלים...

ויהי באחד מימי השישי, עלה השיפוצניק לביתו של רבי אשר, ערך עמו את החשבון, והנה - הסתר בעלות השבוע החולף היתה גבוהה מהרגיל. רבי אשר חיטט בכיסו, אך לא מצא בו אלא כמה מאות דולרים בודדים, הרחק הרחק מעשרות אלפי השקלים הנדרשים. רבי אשר מחפש גם בארונות, במגירות ובכל פינה נסתרת, ועם כל חיפוש שהסתיים באכזבה - השיפוצניק שלצידו הלך ונלחץ. היטב הבין כי הוא חייב מיד את הכסף, לבל יאונה לו רע מהפועלים הערבים הממתנים... הדקות מוסיפות וחולפות, רבי אשר מחיין את חיוכו הטוב, ומתחיל לדבר דברי אמונה וביטחון. 'הלא בורא עולם יודע היטב כי אני זקוק לכסף הזה' - הוא מסביר לשיפוצניק במאור פנים, 'ואין לו כל בעיה לשלוח לי את הכסף כאן ועכשיו. כל שעלינו לעשות הוא להתחזק באמונה ובביטחון בבורא הכל יכול, ותיכף נראה כי הסכום החסר יבוא גם יבוא...'

השיפוצניק מתעודד קמעא, אך הזמן מוסיף לחלוף, וכסף אין. רבי אשר מסרב להילחץ, אף עננה קלה של דאגה לא נראית על פניו המאירות.

מעיוני המשפט



נזאת הגאון הגדול אב"ד בד"צ "זרע אמת" ואב"ד "יורה דעה" מורנו הרב נסים יעקב עטייה שליט"א

מהו דתימא: ניחא ליה לאיניש דתייעביד מצוה בממוניה - קא משמע לן, ע"כ. משמע מהגמ' שאפילו בס"ת שיש מצוה בדבר צריך השואל לבקש רשות מהמשאיל.

ועיין בחי' הריטב"א, ובמרדכי שם שהקשו מהסוגיא בגמ' (פסחים ז'): שהשוכר בית מחבירו בחזקת שהוא בדוק ונמצא שאנו בדוק לא הוי מקח טעות ואפילו במקום שנותנים שכש ובדקים נוח לו לקיים מצוה בממונו ואי"צ שהשמכיר יחזיר לשוכר דמי הוצאות הבדיקה ואי"צ גם כאן היה לחכמים להתיר להשואל ס"ת מחבירו שיוכל להשאילו לאחר, והדברים קל וחומר שצריך להיות מותר לשואל ס"ת מחבירו להשאילו לאחר ומה התם שהוציא מכיסו ממון אמרינן דניח"ל לאיניש למעבד מצוה בממונו, כאן שאין חסרון כיש לא למשאיל ולא לשואל היה לחכמים להתיר מטעם ניח"ל לאיניש למעבד מצוה בממונו. ותירץ הריטב"א (סס), שבשוכר בית שבדק את הבית מחמץ בממונו הוא מכיון שהוא עצמו עושה את המצוה אבל שאחר יעשה מצוה בממונו בלא דעתו, זה בודאי לא נוח לו. והביא בשם הרי"ש בספר האורה שתיירץ דהכי קאמר סד"א ניח"ל דליעבד מצוה בממוניה, קמ"ל דלא ניח"ל, מתרי מצוות שילמד בהם השואל ושישאלם לאחר ללמוד, הני תרי לא ניח"ל, הא חדא מיהת ניח"ל עיי"ש.

והמרדכי (סס), ובהגהמ"י (פ"ג מהל' חמץ ה"ח) תירצו דהכא איירי שלא מדעתו, והא ודאי לא ניח"ל, אבל קיומי מצוה בממוניה מדעתו, בודאי דניח"ל עיי"ש.

ועיין עוד בפר"ח (אור"ח סי' תל"ז ס"ג) האריך בדין זה אם אומרים ניח"ל לאיניש דלעביד מצוה בממוניה והביא את המרדכי הנ"ל ובסו"ד כתב ז"ל: ולי נראה לתרץ דהך פסיידא דבדיקה וכן ההיא פסיידא דאיייתין בפרק מעשר בהמה דהויא פסיידא פורתא אמרינן דניחא ליה לאיניש, אבל ההיא דאלו מציאות איכא פסיידא טובא וכמו שכתב רש"י ז"ל שם [בבבא מציעא קס"ד] מלי אריאל דנוח להתקלקל בטשטוש וקריעה ולהכי אמרינן דלא ניחא ליה, כן נראה לי דזוק, עכ"ל.

ועיין עוד בשו"ת זרע אמת (סי' קמ"ג) ובספר שער אפרים (סי' ב'), ועיין עוד בשדי חמד (מע' הגון מכלל ט' עד כלל ז') פרטי דנים בדין אם אומרים ניח"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, ומה הדין אם הלה צווח ואומר שלא נוח לו שיעשו מצוה בממונו האם שומעים לו.

והנה בטעם דין זה האם נוח לאדם שיעשו מצוה בממונו, יש אומרים דהוי כאילו הסכימו הבעלים שיקנה אותה במתנה, ויש אומרים משום שכל ישראל ערבים זל"ז בקיום התורה והמצוות. ועיין בספר מאסף לכל המחנות (כסי' ז"ל סקל"ב) משי"כ בזה.

ועיין בטור ושו"ע (אור"ח סי' ז"ל ס"ד) שכתבו שהטעם שהתירו חז"ל לקיים מצוה בחפץ חבירו מבלי ידיעתו הוא מטעם דניח"ל לאיניש למעבד מצוה בממוניה. וכתב מרן הב"י (סס) ז"ל: זה לשון ספר מצות קטן (קס"ג בהגהות אות ה) שם לברך על טלית חבירו אפילו בלא מתנה רק שיתן לו חבירו רשות וקריעה בלא רשות נמי דמסתמך ניחא ליה לאיניש דנעביד מצוה בממוניה מיהו טלית מקופל ומונח צריך ליטול רשות. והמרדכי (סי' תתקנ) כתב על זה ולי אני הדיוט נראה לי דאי מקפלו כבתחלה שרי או שמא כיון שהבעל מקפלו גלי דעתיה שמקפיד בדבר מלהשאילו עכ"ל. ובנמוקי יוסף (יב. ד"ה טלית) כתוב ובמקום שנהגו להניח טליתותיהן בבית הכנסת אם בא אדם להתעטף בה לפי שעה ולהחזירו במקומו מותר ולא חשיב שואל שלא מדעת גזלן הוי (ב"מ מ"א). כיון דליכא הכא חשש כילוי קרנא ניחא ליה לאיניש דלעבד

האם אדם שמשתמש בללא רשות ומתכוין לשלם נקרא גזלן?! האם מותר להשתמש בחפצי מצוה וספרים ללא רשות בעלים?!

שכר הכלי וכל כיוצא בזה, ועיין לעיל סימן רס"ד וסעיף ה' ורס"ה פרטי דינין אלו. וקצת קשה דסתם מור"ם וכתב דמותר ליקחו, ושם בסימן רס"ד סעיף ה' כתב שיש חולקים עליו וגם בסוף סימן רע"ד כתב דיש חולקים בדבר, ודעת החולקים המה הרי"ף וצ"ק מ"א ע"ב מפני הרי"ף והרמב"ם ופ"ו מגזילה ה"ד הביאם הטור בסוף סימן רע"ד [סעיף י"ב] ע"ש. וצ"ל דס"ל למור"ם שגם החולקים לא פליגי אלא לאפוקי מדעת שכנגדם הוא הרא"ש [ועיין צ"ק פ"י סי' ט"ז] וסיעתו דס"ל דבעל היין חייב"ש לשפוך יינו בע"כ, אבל אם אין בעל היין כאן וגילה דעתו דלא ניחא ליה בזה, אפשר דהחולקים מודים דמותר לבעל הדבש לשפוך יינו של חבירו אדעתא לשלם לו. ומור"ם לא כתב כאן כן אלא דלא נקרא גזלן, מהאי טעמא דאמרינן שמא אם היה כאן לא הוה ניחא ליה בכך כדי להציל לחבירו, עכ"ל.



ועיין בנתיבות המשפט (קס, ס"ק ד-ה) שכתב ז"ל: [ד] עומד לשכור לא הוי גזלן. היינו דפטור מאונסין, אבל בפחת שמחמת מלאכה ודאי חייב כשרוצה הבעל הבית כמבואר בסימן שס"ג סעיף ה', ע"ש גבי התוקף ספינתו של חבירו דאם עומד להשכיר דרצה פחתה נוטל. והטעם הוא כעין שכתב השיטה מקובצת בב"ק דף (ק"ג) וצ"ע ע"א ד"ה לוי נחיתו גבי שואל שלא מדעת, דאף שלא נתכוין לגזול הגוף רבנן שווינהו כגזלן, ומ"מ לא חייבוהו לשלם השברים רק הכחישה מחמת מלאכה, ע"ש, וה"נ בשוכר שלא מדעת. [ה] להציל את שלו. בכאן נראה דאפילו במתה מחמת מלאכה פטור, דכיון דתנאי בית דין הוא ודעת רחמנא איכא, (ו) כשוכר מדעת דמי דפטור מחמת מלאכה, עכ"ל. והנה כעת יש לדון בשואלשלא מדעת בחפצי מצוה. הנה איתא בגמ' (פסחים ז') איבעיא להו המשכיר בית לחבירו לפסח בחזקת שביט בדוק מחמץ ומצאו השוכר שאינו בדוק מה דינו, האם יש כאן מקח בטל את השכירות שכן שכתיו על דעת שהבית בדוק, והתנאי שהיה בינינו אינו קיים. ואמר אביי לא נצרכה לומר במקום שאין נתנים שכר לבדוק ולבודקים בעצמם, שאומרים שנוח לו לאדם לקיים המצוה בגופו [והסביר רש"י ז"ל: לא מבעיא היכא דלא יהי אגרא - לאחרים ובדקי, אלא כל איש ואיש בודק את ביתו - דלא מצי למימר ליה מקח טעות, דאם הייתי יודע שאינו בדוק לא הייתי שוכרו - דודאי ניחא לאיניש למעבד מצוה בגופיה, ויא נמי הוה ידע דלא בדיק - לא היה מניחו בכך, עכ"ל]. אלא אמר אביי אפילו במקום שנותנים שכר ובודקים את החמץ ע"י אדם הנשכר לכך ומפסיד השוכר כסף ע"י כך בכל זאת אנחנו אומרים שנוח לולאסד לקיים מצוה בממונו ואין כאן מקח טעות. והסביר רש"י שם ז"ל: אלא אפילו באתרא וכו' והאי דקא אדרי ביה - משום מלתא אחריתי היא, דאשכח ביתא אחריתי דשפירא מינה, עכ"ל. עיי"ש.

ועיין בגמ' (ב"מ כ"ט): שהובאה ברייתא ז"ל: אמר מר: השואל ספר תורה מחבירו הרי זה לא ישאלנו לאחר. מאי אריא ספר תורה? אפילו כל מילי נמי! דאמר רבי שמעון בן לקיש: כאן שנה רבי אין השואל רשאי להשאיל, ואין השוכר רשאי להשכיר. - ספר תורה איצטריכא ליה,

שאלה: מי שמשתמש בחפץ חבירו ללא נטילת רשות, ודעתו לשלם לו אח"כ עבור השימוש בחפץ, האם נאמר כיון שבדעתו לשלם לו לא הוי גזלן, או נאמר שכל מי ששואל שלא מדעת נקרא גזלן?! ומה הדין שואל שלא מדעת בחפץ מצוה כגון שמתעטף בטלית חבירו ללא נטילת רשות, או תפילין, או ספרים וכדומה, האם נאמר שנוח לאדם שיעשו מצוה בממונו ולכן מותר, או שנאמר שבכל אופן צריך לנטילת רשות?!

תשובה: מקור דין זה בגמ' (צ"ק לז, פסחים ז'), ובטור ושו"ע (חור"מ סי' ק"ח ס"ז, וסי' קס"ג ס"ה), ובגמ' ב"מ (כג), ובטור וב"י ושו"ע (אור"ח סי' ז"ל ס"ד), ע"כ.

והנה בשו"ע (חור"מ סי' קס"ג ס"ה) פסק השו"ע ז"ל: התוקף ספינתו של חבירו ועשה בה מלאכה, אם אינה עשויה לשכר, שמיין כמה פחתה ומשלם. ואם היא עשויה לשכר, אם ירד לה בתורת שכירות, הואיל וירד שלא ברשות, אם רצה הבעל ליטול שכרה, נוטל; רצה ליטול פחתה, נוטל. ואם ירד לה בתורת גזל, נותן הפחת וכן כל כיוצא בזה. וה"ה אם נטלה על דעת שאלה שלא מדעת, גזלן הוי, עכ"ל.

ודין זה מקורו בגמ' (צ"ק לז) וז"ל הגמ': איתמר: התוקף ספינתו של חבירו ועשה בה מלאכה, אמר רב: רצה - שכרה נוטל, רצה - פחתה נוטל; ושמואל אמר: אינו נוטל אלא פחתה. אמר רב פפאי: לא פליגי, הא דעבידא לאגרא, הא דלא עבידא לאגרא. ואיבעית אימא: הא והא דעבידא לאגרא, הא דנחית ליה אדעתא דאגרא, והא דנחית ליה אדעתא דגזלנותא, ע"כ.

וכתב הרא"ש (בבבא קמא פ"ט ס"ט) ז"ל: הלכך אי לא עבידא לאגרא אפילו נחית לה בתורת אגרא אין לו אלא פחתה. ואי עבידא לאגרא ונחית לה בתורת אגרא כרב ואי בתורת גזלנותא כשמואל, ע"כ:

וכ"כ הרמב"ם (פ"ג מהל' גזילה הל' ח) והוסיף שם הטור (חור"מ סי' קס"ג) "וכן הדין אם נטלה על דעת שאלה". וכתב ע"ז מרן הב"י: פשוט הוא על פי מה שנתבאר בסימן רצ"ב (ס"א) דשואל שלא מדעת גזלן הוי, עכ"ל:

ועיין בסי' רצ"ב ס"א שיוצא מהסוגיא הנ"ל, שאם החפץ עומד להשכיר הברירה ביד הבעלים שאם רצה נוטל שכרו כדון שוכר רק אינו יכול לתבוע גם הפחת, ואם רצה נוטל הפחת ולא השכר. וכל זה מדובר שהתכוין להשתמש ולשלם השכר, אמנם כתבו האחרונים שאם נתכוין להשתמש שלא על דעת לשלם השכר פטור מן השכר, ואפילו בחפץ העומד להשכיר, כיון שיש לו דין גזלן ממש אינו משלם אלא כשעת הגזילה. ואם נפחת מאליו חייב כיון שהתחייב באונסין כדון גזלן, ועיין בסי' ש"ח בב"ח, ובסמ"ע, ובט"ז, ובקצות החושן, ובנתיבות המשפט.

וכ"פ הרמ"א (נח"מ סי' ק"ח ס"ז) ז"ל: הגה: הלוקח חמורו של חבירו שלא מדעתו ועושה מלאכתו, וכוונתו ליתן לו שכרו, הוי כשואל שלא מדעת והוי גזלן. ואם החמור עומד לשכור, לא הוי גזלן, ומיהו אם מיהו בו בני ביתו ואומרים שבעל החמור צריך לחמורו, הוי כשאל מדעת והוי גזלן וכו', עכ"ל. עיי"ש.

והנה מי שצריך איזה כלי בכדי להציל את רכושו מהפסד, האם מותר לקחת את הכלי מחבירו ללא נטילת רשות. הנה הרמ"א (קס) סיים ז"ל: ואם לקחו להציל את שלו, ורוצה ליתן לבעל החמור הפסדו, לא הוי גזלן, דתנאי בית דין הוא (ת"ה סימן שט"ז), כדלעיל סימן רס"ד סעיף ה'. ועיין לקמן סי' שס"ג סעיף ה' מדינים אלו, עכ"ל.

וכתב הסמ"ע (קס סק"ל) ז"ל: דתנאי בית דין הוא כו'. פירוש, כל שפגע בו היזק פתאום, התנה בית דין שרשות בידו ליקח כליו של חבירו ולהציל את שלו ונותן לחבירו

נקודות אור | סיפורים של תיקון מיזות | אנשים שחזרו לכור נחצבתם | וחיזוק לאלו שעדיין...

ומריגעה שחשים בסמיכות לשושנים, בשעה שנוסף מהן ריחן הטוב האצור והאגור בתוכן. פלאי פלאים!

בשכונתו של הגאון רבי ישראל סולוביצ'יק זצ"ל בקרית אונסדורף בירושלים, התגורר אחד מהמאורות הגדולים שהעמידה יהדות המזרח גדור האחרון, הלוא הוא הגאון רבי בן-ציון אבא-שאלו זצ"ל, ראש ישיבת 'פורת יוסף', אשר כידוע בד בבד עם גדלותו העצומה בתורה בקנה מידה בלתי מצוי, היה פשטן וענוותן מופלא.

אביו הגאון רבי משה סולוביצ'יק זצ"ל, כשהיה מבקר בארץ ישראל היה לוהט בהיותו, ופעם התבטא כי אחד התענוגים הגדולים שלו לבקר בארץ ישראל, הוא לחזות במראה המפעים של רבי בן-ציון מוריד מגדלותו, וכנס בערב שבת קודש למכולת השכונתית, ונעמד לבדוק את טיב האבטיח, כמסתפק אם לרכוש אותו אם לאו.

רבי משה אמר כמשתומם: "הרי בכל העולם לא מצוי מראה נדיר כזה, שאדם גדול בענקים כמו רבי בן-ציון, ירד למכולת לבדוק את טיב האבטיח".

"אין לי ספק", הוסיף רבי משה לומר, "שהאבטיח כלל לא מעניין אותו, הוא פשוט רוצה להנעים לבני הבית, ולהראות את החיבה שלו לשבת קודש. לראות תלמיד חכם שמרטיב מעשים טובים כשושנים, היא סיבה מספקת ונעימה עבורי כדי לבוא לשם כך במיוחד משוויץ..." (מתוך סדרת ספרים 'אלוהיהם לאלה')

הגאון רבי משה סולוביצ'יק זצ"ל, ראש ישיבת לוצרן בשוויץ, היה מטעים היטב את כוונת רש"י, על הכתוב בתהילים (מה), (א): "למנצח כל שושנים" – לכבוד תלמידי חכמים, יסדו השיר הזה, שהם רכים כשושנים ונאים כשושנים ומרטיבים מעשים טובים כשושנים". במתיקות רבה הסביר רבי משה מה פירוש הדבר 'מרטיבים כשושנים'?



מה שייך כל זה לתלמידי-חכמים?

הוא אמר כן: כשקמים לפנות בוקר ויורדים לגינה של שושנים, השושנים נודפות ריח מבושם וחזק. כל מי שרק מתקרב אל סביבות הגינה, יכול להריח היטב את הריח החזק והנעים שמיתמר ועולה מהשושנים. מהיכן נובע ריחן הטוב?

זאת מאחר והטל ירד בלילה, והליחה שלו נספגה בתוך השושנה, ובשעות הבוקר, כאשר השמש זורחת על השושנה ומייבשת אותה, עולים אדי הטל ומדיפים את הריח החזק והמקסים לכל הסביבה.

אולם אף שבכל עץ ובכל אילן נבלע הטל באותה מידה, אך כשהשמש מייבשת אותם וגורמת לטל לצאת החוצה ולהתפשט בסביבה, אז מורגש חילוק בין אילנות הסרק ודומיהם לבין פרחי ההשושנים. אילנות הסרק מוציאים את הטל עם אותו ריח שהוא נקלט 'בבולעו כן פולטו', ואילו אצל השושנים שונה הדבר - ככל שהשושנה

סופגת יותר מהטל, כך היא מוציאה מאוחר יותר ריח חזק ומבושם יותר. אומר רבי משה: זו היא המידה אצל תלמידי-חכמים. תלמיד חכם סופג וקולט אל תוכו כל העת תורה וחכמה, ורוכש באמצעותן מידות טובות, והן נבלעות בדמו ובעצמותיו.

ככל שהוא קולט יותר ויותר טל של תורה אל קרבו, כך הוא יותר מיישר את אורחותיו, בונה את עצמו, ומעצב את אישיותו. וכדוגמת שושנה זו, שאחרי ספיגת הטל היא נוטנת את ריחה הטוב לכל סביבותיה, כך גם תלמיד חכם - אחרי שנבלע הטל של תורה בדמו ובעצמותיו - או אז כשיוצא לזמן מועט מבית המדרש - מתחיל ריחו הטוב לנדוף ולהתפשט בכל העולם, וכולם נהנים ומושפעים ממנו.

כולם רואים על ידו את ה'דרכה דרכי נועם' של התורה הקדושה, את יופיה וזיוה. זה הוא הדימוי של תלמידי-חכמים לשושנים. המציאות שלהם היא נעימות ונוחות. כל מהותם היא הבעת רגישות ונתינת לב לצרכי הזולת.

הם דומים לשושנים ברכות ובייפיים, בעדינותם ובאצילותם המורגשת בכל דיבור ובכל הנהגה. ההתבטאות בקרבנותם היא כאותה הרגשה נפלאה

לוקחו, וישלם לו עבור דמי השימוש. ודוקא אם לא מיחו בו בני הבית, אבל אם מיחו בו היו גזלן.

ומי שמשמשם בחפץ חבירו שלא מדעתו בכדי להציל את ממונו בממון חבירו, אם עושה כן ע"ד לשלם מותר לעשות כן ואינו גזלן, וצריך לשלם השכר, וזה משום תנאי בית דין שמותר להציל ממונו בממון חבירו על דעת לשלם. ובכה"ג אין צריך לשלם על הפחת, ואפילו על הפחת שנפחתו הכלים מחמת מלאכה פטור.

ובשואל שלא מדעת בחפצי מצוה, כגון להשתמש בטלית חבירו או בתפילין של חבירו וכדומה, הנה מה שהתירו חז"ל לקיים מצוה בחפץ חבירו מבלי ידיעתו הוא מטעם שאנחנו ואומרים לה לו לאדם שיעשו מצוה בממונו, ולכן מעיקר הדין נראה שמותר ליקח טלית מצוה ולהתעטף שלא מדעתו של בעל הטלית. וכן תפילין וכדומה, כגון לקחת שופר חבירו ולתקוע בו, או ארבעת מינים בימי חוה"מ (לא ביום טוב הראשון דבעינן לכם משלכם). ומה שמותר לקחת מעיקר הדין, הוא דוקא באופן זמני ולא בקביעות. ומותר להתמש בו דוקא באותו מקום, ואסור להוציאו למקום אחר. וכל זה כמובן בתנאי שלא יקלקל ויזיק את החפץ.

וכן בספרי לימוד, אסור לקחת ללא רשות, מכיון שיכול ליקרע ולהתקלקל. ויש מתירים בסידור ובחומשים שבזה אין דרך בני"א להקפיד. ואם ישנה אפשרות בקלות לקבל רשות מבעל החפץ, עדיף לבקש רשות. וכתבו האחרונים בא"ח, ערוה"ש, ועוד, שיש אנשים מקפידים, ולכן עדיף שלא לקחת בלא רשות, מכיון שיתכן שאדם זה מקפיד. ואפילו להמתירים, לענין ברכה האם יברך עליהם ללא נטילת רשות, זוהי מחלוקת בפוסקים, ושב ואל תעשה עדיף וסב"ל. ויהי רצון שנזכה להגדיל תורה ולהאדירה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא בבריאות איתנה ונהורא מעליא אכי"ר.

שלא מדעת הבעלים, א"כ יודע השמש בבירור שהבעלים לא קפדי, ואין כל הדיעות שוות בדברים אלו הלא גם אנוכי מכיר בעצמי מאינשי דקפדי והטעמים שונים, עכ"ד.

וכן ערוה"ש (או"ח סי' י"ד סי"א) הבי"ד הטושו"ע שכתבו שמותר ליטול טלית חבירו ולברך עליה, ובסו"ד כתב "...ונלע"ד שמאוד יש להתיישב בד"ן זה", וזה כעין מה שפסק הב"ח.

ולענין להשתמש בספרים שלא בידיעת הבעלים, כתבו במשנ"ב וכה"ח בשם בפמ"ג, והעולם נוהגים כשמוציאים סידור תפילה או מחזור בבית הכנסת שלוקחים אותו כדי להתפלל בו, ואין היתר לזה, דמאי שנא סידור מספרים. אמנם במקור חיים כתב שדוקא ספר שאין קבע ללומדו, ועוד שיש בו עיון בזה אסור, אבל סידורים וחומשים מותר. וכ"כ בשער אפרים (סי' ז') וכ"כ בערוה"ש להתייר בסידורים וחומשים.

עוד כתב הערוה"ש (בחו"מ סי' ע"ב ס"א) וז"ל: וכן עתה שהספרים נדפסים ומצויים נ"ל שיכול ליטול ללמוד בו שעה קלה שלא מדעתו ולא גרע מטלית ותפילין אם לא שיודע שהבעלים מקפידים בזה ולשאל ספר מאשת הבעלים נראה דמותר דודאי אין אדם מקפיד על אשתו בזה כמו שאילת כל כלי בית, עכ"ל: וכ"כ הכנה"ג (סי' קס"ז ס"ג) בשם הרדב"ז שבה"ז מחלו העולם ונוח להם שיעשו מצוה בממונם.

עיון בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ק"ל) שכתב שם שמותר ללמוד בספרו של אחר, ולמד כן מדברי הגר"א (יו"ד סי' קס"ג ס"א סק"ה) וכ"כ הכנה"ח (סקל"ט).

היוצא מכל האמור לעיל: מי שמשמש באיזה חפץ של חבירו בלא ידיעת הבעלים, אפילו שבכוונתו לשלם עבור השימוש בחפץ, הוא גזלן, וצריך לשלם את הפחת, וכן חייב באונסים. ואם חפץ זה עומד לשכירות, אינו נקרא גזלן אם

המשך מעמוד קודם - מצוה בממוניה מה שאין כן בספרים (שם כ"ט): דשמא יבא לקרות בהם הרבה עד שיקרע מרוב משמוש וכו' וכן נראה שהוא דעת הרא"ש שכתב בפרק כל הבשר (סי' כו) ונהגו להתעטף בטליתו של חבירו אפילו בלא ידיעה וסמכו על זה דניחא ליה לאיניש דלעביד מצוה בממוניה ואם מצאה מקופלת יחזור ויקפלה כבראשונה דאי לאו הכי לא ינחא ליה עכ"ל וכן עמא דבר, עכ"ל:

והרמ"א בד"מ הבי"ד הנימוק"י בשם רבו דניח"ל לאיניש שהוא הדין בתפילין אומרים סברא זו. ומרן בשו"ע (שם, ס"ז) פסק וז"ל: מותר ליטול טלית חבירו ולברך עליה, ובלבד שיקפל אותה אם מצאה מקופלת. הגה: וה"ה בתפילין (כ"י פרק הספינה), אבל אסור ללמוד מספרים על חבירו בלא דעתו, דחיישנן שמא יקרע אותם בלמודו (כ"י הלכות קטנות), עכ"ל.

וכתב היש"ש (חולין פ"ח ס"ג) שמה שמותר ליטול טלית חבירו שלא מדעתו כל זה באקראי ולא בקביעות. ועיין בב"ח, ובט"ז, ובמג"א שם, וכן בכה"ח.

והרמ"א (בחו"מ סי' קס"ג) הביא בשם הכל בו שלא יוציאה מביתו לבית הכנסת או מבית הכנסת לביתו. וכתבו האחרונים שמש"כ השו"ע שמותר ליטול טלית חבירו מבלי ידיעתו, אם אפשר לקבל רשות מבעל הטלית, וכ"ש כשיודע שהוא מקפיד אין ליטלה מבלי רשות הבעלים. ויש שכתבו יש להחמיר שלא ליטול טלית חבירו שלא מדעתו, כיון שיש הרבה מקפידים ע"ז, אם משום זיעה, או שהבגד חדש. ועיין במשנ"ב (שם, אות י"ג), ובכה"ח (סק"כ).

ועיין בבא"ח (ק"פ פ' נ"ד לך אות י"י) שכתב בזמן הזה חזינו רובא דעלמא קפדי שלא ליבשו אחרים ציצית ותפילין שלהם, ולכן אין ליקח מהשמש ציצית ותפילין של אחרים

בית דין צדק ובית הוראה "זרע אמת" צדק צדק תר דף הלך אור בית דין ש... (מנהד"ז לב)

בית הדין לענייני ממונות | אישות | צואות | ירושות | הסכמי גרושין | קידושין | סיוע בעריכת חוזים | שלום בית

בנשיאות ובראשות אב בית הדין בד"צ "זרע אמת", בד"צ "יורה דעה", וראש כולל הוראה ודיינות "אורות חיים ומשה" אשדוד

אב"ד מקודש הרה"ג יעקב נסים עטייה שליט"א

ובהרכב הדיינים המצויינים: מרא דאתרא רמב"ש א' הרה"ג יצחק שרבאני שליט"א

ראש כולל הוראה ודיינות "חוקי ומשפטי ישראל" הרה"ג יצחק ביטון שליט"א

הדיין המצויין רב שכונת מקור ברוך ירושלים הרה"ג אהרון ירחי שליט"א

סניפי ביה"ד:

שפת אמת 5 ב"ש

האדמו"ר טבעלז 39 אשדוד

לפתיחת תיקים

ושאלות בטלפון

054-8416719

טלפקס: 02-9990043